

Citation: Yalçinkaya, B. & Cibaroğlu, M. O. (2019), Dijital Vatandaşlık Algısının İncelenmesi: Ampirik Bir Değerlendirme, BMIJ, (2019), 7(4): 1188-1208 doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i4.1140>

DİJİTAL VATANDAŞLIK ALGISININ İNCELENMESİ: AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME

Bahattin YALÇINKAYA^{1*}

Received Date (Başvuru Tarihi): 11/06/2019

Mehmet Oytun CİBAROĞLU²

Accepted Date (Kabul Tarihi): 20/07/2019

Published Date (Yayın Tarihi): 25/09/2019

ÖZ

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, bireyleri dijital kültürün üyesi olmaya zorlamıştır. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren artan elektronik ortam kullanımı, vatandaşlık bilincine sahip bireyleri dijital vatandaş kavramına doğru dönüştürmektedir. Bu çalışma, Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü öğrencilerinin dijital vatandaşlık algısını ölçmek amacıyla yapılmıştır. Dijital vatandaşlığın 8 faktörü (dijital okuryazarlık, dijital ticaret, dijital etik, dijital iletişim, dijital erişim, dijital sağlık, dijital güvenlik ve dijital hukuk) temel alınarak yapılan çalışmada, lisans programında kayıtlı tüm öğrencilere (267) e-posta yolu ile çevrimiçi anket gönderilmiş ve anketi cevaplayan 174 öğrenciden alınan veriler ile istatistiki analizler gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin, dijital vatandaşlığın gereklerinden olan dijital okuryazarlık, dijital ticaret, dijital etik, dijital iletişim, dijital erişim, dijital güvenlik ve dijital hukuk kavramlarını benimsemiş oldukları görülmüş, fakat dijital sağlık faktörünü dikkate almadıkları anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Vatandaşlık, Dijital Dönüşüm, Dijital Okuryazarlık, Bilişim Teknolojileri

JEL Kodları: I230, C83

INVESTIGATION OF DIGITAL CITIZENSHIP PERCEPTION: AN AMPIRICAL EVALUATION

ABSTRACT

Developments in information technologies have forced individuals to become members of digital culture. The use of electronic media, especially since the last quarter of the 20th century, has transformed individuals with citizenship awareness into the concept of digital citizens. This study was conducted to measure the perception of digital citizenship of Marmara University, Department of Information and Record Management students. In the study, based on eight factors of digital citizenship (digital literacy, digital commerce, digital ethics, digital communication, digital access, digital health, digital security and digital law), an online survey was sent to 267 all students (267) who are enrolled undergraduate programme via e-mail and statistical analyses was performed with data from 174 students who answered the questionnaire. According to the results of the analysis, it was seen that students adopted the concepts of digital literacy, digital commerce, digital ethics, digital communication, digital access, digital security and digital law, which are the requirements of digital citizenship, however they did not consider the digital health factor.

Keywords: Digital Citizenship, Digital Transformation, Digital Literacy, Information Technologies

Jel Codes: I230, C83

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, yalcinkaya@marmara.edu.tr * Sorumlu Yazar

² Öğr. Gör., Bursa Teknik Üniversitesi, oytun.cibaroglu@btu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-2393-5207>

<https://orcid.org/0000-0002-5763-0770>

1. GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesi, insan hayatını çeşitli yönlerden etkilemiştir. Önceleri uzun sürelerde tamamlanabilen çeşitli resmi veya özel işlemler, bilgisayar ve internet ortamlarında çok daha kısa sürelerde sonuç vermeye başlamıştır. Teknolojinin toplumun geneline yayılmasıyla birlikte teknolojik cihazlardan erişilip tamamlanabilen işlemler veya uygulamaların sayısı inanılmaz boyutlarda artış göstermiştir. Bu uygulamaların artmasında; internet altyapısının gelişimi ve yaygınlaşması, bilgisayarların işlem gücünün yükselmesi ve mobil cihaz kullanımının çok fazla artmasına bağlı olarak teknoloji okuryazarlığının belirli bir gelişim göstermesinin etkili olduğu bilinmektedir (TÜİK, t.y.).

İnsanların eskiden tek yönlü olarak tamamladıkları resmi işlemler, elektronik ortam aracılığı ile çift yönlü bir boyuta dönüşmüştür. Bireylerin, elektronik olarak resmi ve özel işlem süreçlerine katılımı sağlanmış ve bilgiye olan ihtiyaç, tüketim boyutundan bilgiyi üretme sürecine katkıda bulunma boyuta geçmiştir. Elektronik ortamda oluşturulan süreçler ve yapılan işlemler, -işin doğası gereği- birtakım karmaşık süreçlere sahiptir ve gerekli kriterler sağlandıktan sonra birey, çevrimiçi ortamda güvenliğini sağlayabilecek asgari yeteneklere sahip olmak zorundadır. Özellikle resmi süreç ve işlemlerde (e-devlet işlemleri vb.) ilgili kanun maddelerine uymak suretiyle işlemlerin tamamlanması, mevzuata uygunluk açısından önemlidir. Elektronik ortamda bunları yapabilmek için internet erişim özelliği olan bir cihaza sahip olmak ve bu cihazı kullanma becerilerini asgari düzeyde taşımak gerekir.

Süreçlerin dijitalleşmesi, toplumu belirli formlarda (dijital, kültürel, sosyal, psikolojik, ekonomik vb.) dönüştürmüş ve farklı uygulamalar sayesinde farklı süreçler tamamlanır hale gelmiştir. Kurumların vatandaşlara sunduğu hizmetler ve işlemler, yine vatandaşların taleplerine göre şekillenmeye başlamıştır. Dijital vatandaşlık, henüz istenilen seviyede olmasa da bu kavramın benimsenmesi, bireyi ve toplumu yeniden yapılandırmış, dijital bir kültür oluşmaya başlamıştır. Sosyal yaşamı etkisi altına alan dijital kültür, bireyler üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Sosyalleşmenin tanımına dahi etki eden bir yapının oluşması; sosyal ağ siteleri, e-ticaret, alışveriş ya da resmi işlemler ve yeni nesil bankacılık uygulamaları, dijital kültürün üzerinde inşa edildiği elektronik dünyayı vatandaşlara sunmaktadır. Bu durumda vatandaşların da bir dönüşüm yaşamaya başladıkları gözlemlenmiş ve literatüre yeni bir kavram olarak dijital vatandaş ya da e-birey gibi ifadeler girmeye başlamıştır.

Dijital vatandaşlık kavramının dayandığı yaklaşımın altında dijital yerli, dijital göçmen ve dijital melez kavramları bulunmaktadır. Dijital yerli kavramı ilk olarak Prensky (2001: 3)

tarafından ortaya atılmış, teknolojik gelişmelerin aşırı hızlandığı dönemde doğan ve çevrimiçi kültürü hayatlarının merkezine alan bireyleri tanımlamak için kullanılmıştır. Bu jenerasyona Y, Z ve NET gibi isimler de verilmiştir (Prensky, 2001). Bu jenerasyon ayrıca bilgiye hızlı bir şekilde erişmek isteyen, grafik ağırlıklı ara yüzleri ve bilişsel yapıları kullanmayı tercih eden bir yapıdadır (Bilgiç vd., 2011: 260). Yine Prensky'ye göre (2001: 5), dijital göçmenler internet çağı öncesinde doğmuş, teknolojik ürünleri çocukluk sonrası dönemde tanıyan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Karabulut ise (2015) ise milenyum (internet çağı) öncesinde doğan, teknoloji ve ürünleriyle ergenlik sonrası dönemde tanışmış olan bireyler için dijital göçmen kavramını kullanmıştır. Bilişim teknolojilerini kullanma konusunda daha istekli olan dijital yerliler, yeni sistem kullanımına dijital göçmenlerden daha kolay uyum sağlamaları muhtemeldir. Bu iki kavram arasında bahsedilmesi gereken bir başka grup ise dijital melezlerdir. Dijital melezlerin gerek dijital yerliler gerekse dijital göçmenlerle ortak noktaları ve farklılıkları bulunmaktadır. Dijital melezler, bilgi arama aşamasında her iki grubun karakteristik özelliklerine sahiptir (Karabulut, 2015: 20). Teknoloji kullanımı konusunda belirli bir çaba içerisinde olsalar da dijital melezler, bu konuda dijital yerliler kadar başarılı olamayabilirler. Özellikle fiziksel ortamda bilgi arama davranışlarını sürdürme konusunda istekli olmaları muhtemeldir. Bunun yanında dijital göçmenler gibi teknolojiye karşı direnç seviyeleri çok yüksek değildir (Kakırman Yıldız 2012: 822). Bu çalışmada, dijital vatandaşlık kavramı, odak noktası olarak ele alınmış; kavramın kullanım evrimi ve günümüze etkileri belirlenmiş, örnek olay çalışmaları tanımlanmış ve Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerine Dijital vatandaşlık anketi uygulanarak sonuçlar analiz edilmiştir.

2. DİJİTAL VATANDAŞLIK

Dijital vatandaşlık (e-Citizenship) kavramının daha iyi anlaşılması adına “vatandaşlık” teriminin öncelikli olarak tanımlanması gerekmektedir. 1996 yılında, Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak oluşturulan “*Demokratik Vatandaşlık Eğitimi için İstişare Programı*”nda vatandaşlık, “politik ve tarihi bağlamda ayarlanması gereken karmaşık ve çok boyutlu bir gerçeklik” olarak tanımlanmaktadır (Soriani, 2018: 94). Bu açıdan bakıldığında vatandaşlık, belirli bir bağlam içinde, belirli hak ve sorumlulukların paylaşıldığı ve bir sisteme güçlü bir şekilde bağlı olan bir varlık olarak kavramsallaştırılmıştır (Soriani, 2018: 94). Küreselleşen dünyada vatandaşlık kavramı da teknolojik gelişmelere paralel olarak yeni bir olgu olan dijital vatandaşlığa dönüşmüştür.

Dijital vatandaşlık, literatürde tanımı üzerinde anlaşmaya varılamayan kavramlardan biridir. Ribble ve Bailey (2006: 26) dijital vatandaşlığı; teknoloji kullanımı için oluşturulan

davranış normları olarak tanımlarken, Mossberger vd. (2008: 1); topluma çevrimiçi olarak katılma kabiliyeti anlamında tanımlamıştır. Ohler ise (2010: 23) yerel, küresel, çevrimiçi toplum ve vatandaşlık konularıyla yüksek derecede bağlantılı bir kavram olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda dijital vatandaş, Thomas (2018: 60) tarafından; interneti düzenli olarak kullanan, çevrimiçi ortamda etkili bir şekilde haklarını ve sorumluluklarını bilen birey olarak tanımlanmıştır. Başka tanıma göre dijital vatandaş; topluma katılmak, başkalarıyla iletişim kurmak, dijital içerik oluşturmak ve bunları yaymak/tüketmek için dijital teknolojileri etkin biçimde kullanma becerisine ve bilgisine sahip bir kişidir (Soriani, 2018: 101). Bu bağlamda, dijital vatandaşlığın klasik vatandaşlık kavramından en önemli farkı, genellikle devlet-vatandaş ilişkileri kapsamında elektronik süreçlere hâkimiyet ve dijital ortam bilgisi olarak kabul edilmektedir.

2.1. Dijital Vatandaşlık Kavramının Ortaya Çıkışı ve Günümüze Etkileri

Özellikle e-Devlet uygulamalarının internet ortamından ziyade mobil ortamda aktif hale gelmesi, dijital vatandaşlığın ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. Kavramın ilk versiyonu Prensky'nin (2001) "*Digital Natives, Digital Immigrants*" adlı çalışmasında ortaya çıkmıştır. Prensky (2001), bu çalışmasında, öğrencilerin mevcut eğitim sisteminin oluşturmak istediği profile "artık" uygun olmadığını ve bu nedenle eğitim sisteminde yeni tarz uygulamaların özellikle teknolojik bazlı geliştirilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Başka bir deyişle Prensky, eğitim sisteminin teknolojik gelişmeleri takip eden, dijital becerilere sahip bir öğrenci profili oluşturmaya doğru evrilmesinden bahsetmektedir. Ayrıca literatüre iki yeni kavram (dijital yerli ve dijital göçmen) sunarak bunların karakteristik özelliklerini ve bu demografik bölünmeye göre eğitim-öğretim sisteminin revize edilmesini savunmuştur. Kavramı ilk olarak kullanan araştırmacı ise Mark Ribble olmuştur. Ribble, dijital ortam kullanıcılarına, teknolojiyi sorumlu bir şekilde nasıl kullanacaklarını ve dijital bir vatandaş olabilmeleri için gereken üç ilkeyi (saygı duyma, eğitim ve korunma) sıralamıştır (Ribble vd., 2004: 7).

Bilgisayar ve internet teknolojilerinin yaygınlaşması sonucunda oluşan "dijital kültür", mevcut birtakım gelenekleri yıkmış ve toplumu sosyal, ekonomik, kültürel ve bireysel yönlerden etkilemiştir. Günümüzde bilgisayar, tablet ve akıllı telefonlar aracılığı ile işlem yapılan sosyal ağ uygulamaları, forumlar, çevrimiçi oyunlar ve diğer interaktif uygulamalar, bireylerin kendilerini (özellikle genç nüfusu) küresel bir topluluğun üyesi olarak algılamalarını sağlamaktadır. Teknolojiyle aktif bir iletişim kurulması sonucunda bireysel, toplumsal, ekonomik ve politik algılar insanlar arası etkileşimleri zorlamakta ve sınırlamaktadır. Bu kısıtlamalar, teknolojinin bireylere dayattığı bu ara yüzler ile olan etkileşim neticesinde,

özellikle genç nüfusun küresel elektronik ortamda kendilerine ait bir alan belirlemeleri; kimlikleri ve kişisel özellikleri hakkındaki fikirlerini yeniden tanımlamalarını sağlamaktadır.

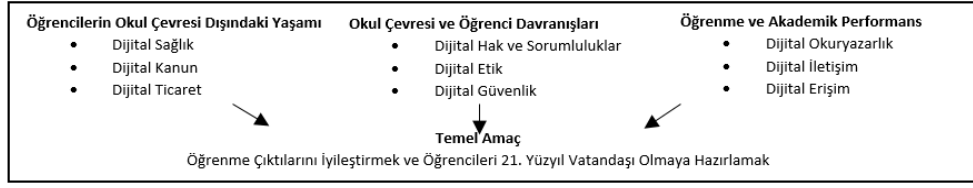
Dijital vatandaşlığın günümüz kültürüne etkileri çok boyutlu olmakla beraber şu şekilde özetlemek daha doğru olacaktır: e-demokrasi, e-ticaret, e-sosyalleşme ve e-katılımcılık. Dijital vatandaş olmanın temel gerekliliklerinden biri olarak karşımıza çıkan e-demokrasi, gerçek dünya demokrasilerini ve sanal internet topluluklarının demokratik davranışlarını güçlendirmek için interneti kullanmayı amaçlamaktadır (Schuler, 2018: 34). E-ticaret boyutu ise dijital vatandaş olmanın etkilerini, ekonomik yönden ortaya koymaktadır. Geleneksel yöntemlerle yüz yüze yapılan ürün ve hizmet alışverişi, çevrimiçi ortamda şehirler, ülkeler hatta kıtalar arası elektronik olarak yapılmaya başlamış, alışveriş kavramını değiştirmiştir. Buna örnek olarak Amazon'un ve eBay'in kurulması verilebilir. Bu firmaların, küreselleşen dünyada alışveriş kavramını yeniden tanımladığı bilinmektedir. Bir başka boyut olan e-sosyalleşme, bireylerin gerek resmi gerekse kişisel işlerinde çevrimiçi ortamda daha çok etkileşim kurarak sosyalleşmesidir. Eid ve Ward (2009), bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde gelişen sosyal ağ siteleri, (Twitter, Facebook, LinkedIn, Instagram vb.) video paylaşım siteleri ve bloglar aracılığıyla milyonlarca insanın ortak ilgi alanlarını, aktivitelerini paylaşarak yerel, bölgesel ve küresel topluluklara çevrimiçi etkileşim içinde olduğunu ve böylelikle bilgilerin anlık olarak aktarılabilirliğini belirtmektedir. Dijital vatandaşlığın bir diğer boyutu ise e-katılımcılıktır. Özellikle e-devlet gelişmişlik indeksi ile birlikte e-katılımcılık gelişmişlik indeksi de her iki yılda bir Birleşmiş Milletler tarafından yayınlamaktadır. E-katılımcılığa verilebilecek örneklerin başında elektronik oy kullanımı (e-voting) gelir. 2000 yılının Mart ayında, Arizona Demokrat Partisi, Parti Başkanlığı seçim sürecini "votation.com" adlı internet sitesinden yürüterek dünya üzerinde ilk kez çevrimiçi oy kullanılmasını sağlamıştır. Kayıtlı her parti üyesine gönderilen bir ID ile internet üzerinden oy kullanmak için PIN kodlarının girilmesi ve iki adet kişisel sorunun yanıtlanması yeterli olmuştur. Girilen bilgiler doğrulandıktan sonra oy verme işlemine geçilmiştir (BusinessWire, 1999). 2007 yılında Estonya'da parlamento seçimlerine yönelik elektronik oy kullanma konusunda yapılan bir çalışmada; elektronik oy verme işleminin, eşitsizlikleri ortadan kaldırmak yerine, yüksek ve düşük sosyoekonomik sınıflar arasındaki dijital uçurumu genişlettiği belirtmiştir (Bochsler, 2010). Seçimlere, daha yüksek gelirli bölgelerde yaşayan ve daha yüksek eğitim alanların, alt düzey grubuna göre daha fazla bir katılım yüzdesine sahip oldukları belirtilmiştir. Çalışma ayrıca; oy verme alanlarına oldukça uzak mesafelerde yaşayan insanların, elektronik oy verme işlemi sayesinde seçime daha yoğun bir yüzde ile katılım gösterdiklerini ortaya koymuştur (Bochsler, 2010). Bir başka

çalışmada, iki İsviçre kantonunda yapılan çevrimiçi oylamanın, çevrimiçi katılıma hiçbir etkisinin olmadığını ortaya çıkarmıştır (Germann ve Serdült, 2017). Literatürde ayrıca e-katılımcılığın öğrenciler ve genç nüfusa uygulandığı çalışmalar mevcuttur.

2.2. Dijital Vatandaşlığın Teorik Temelleri

Bilgi toplumunun gereklerinden biri olarak değerlendirebileceğimiz *Dijital Vatandaşlık* kavramının ortaya çıktığı çağımızda, Ribble vd. (2004), bu konudaki kavram karmaşasına bir çözüm üretmek adına 9 boyuttan oluşan dijital vatandaşlık çerçevesi oluşturmuştur. Bu çatı model ile özellikle öğretmenlerin dijital teknolojiyi uygun ve sorumlu bir şekilde kullanmalarını sağlamak ve öğrencilere bunları aktarmak daha sistematik bir hal almıştır. Bu model ayrıca, dijital vatandaşlık içindeki araştırılabilir konuların ve endişelerin tanımlanmasını kolaylaştırdığı için öğrencilerin dijital teknolojiyi kullanması konusunda araştırma yapmak isteyenlere bilgilendirici bir rehber olarak hizmet vermektedir.

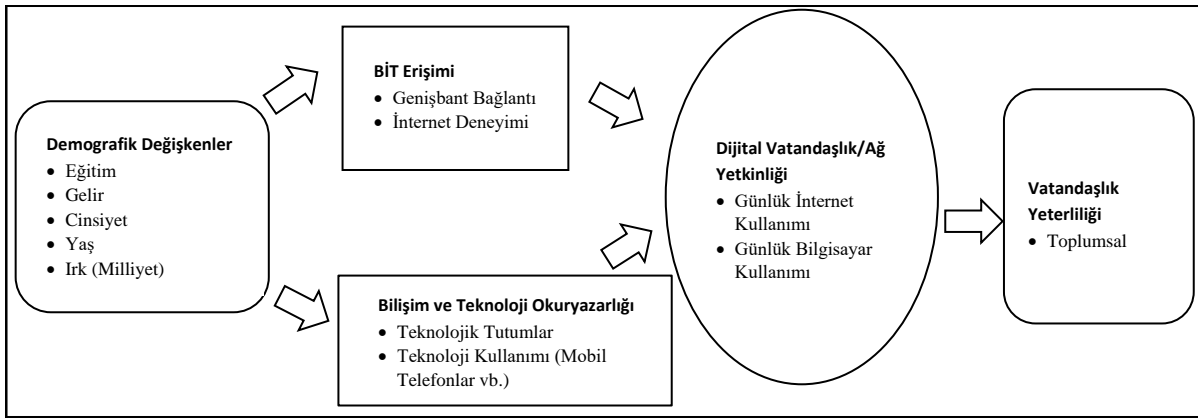
Ribble, 2011 yılında kaleme aldığı “*Digital Citizenship in Schools,*” kitabında, eğitim boyutunun yerine okuryazarlık boyutunu, sorumluluk boyutuna ise hak kavramını ekleyerek hak ve sorumluluklar boyutunu oluşturmuş ve ayrıca hukuk boyutunu da ekleyip modele son halini vermiştir. Güncellenen yeni 9 faktörlü (dijital erişim, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital hukuk, dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ve dijital güvenlik) model günümüzde oldukça sık kullanılmaktadır. Şekil 1’de belirtildiği gibi modelde her bir faktör birbiri ile ilişkili olup, temelde “öğrenme çıktılarını iyileştirmek ve öğrencileri 21. yüzyıl vatandaşı olmaya hazırlamak” ana amacını taşımaktadır. Faktörlere kısaca bakıldığında, dijital erişimin topluma tam elektronik katılımı; dijital ticaretin ürünlerin elektronik alımı ve satımı; dijital iletişimin, elektronik bilgi alışverişini; dijital okuryazarlığın, teknoloji ve teknolojinin kullanımı hakkında öğretme ve öğrenme sürecini; dijital etğin, davranış veya süreçlerin elektronik standartları; dijital hukukun faaliyet ve eylemler için elektronik sorumluluğu; dijital hak ve sorumlulukların gereksinimler ve özgürlüklerin dijital dünyadaki herkese yayılmasını; dijital sağlığın dijital teknoloji dünyasında fiziksel ve psikolojik iyi oluşu; dijital güvenliğin ise güvenliği garanti altına almak için elektronik önlemleri açıkladığı görülmektedir (Ribble, 2011).

Şekil 1. Dijital Vatandaşlık Unsurlarının Birbirleriyle İlişkileri ve Temel Amaçları

Kaynak: Ribble, 2011: 44

Buente (2011) ise dijital vatandaşlığın, günlük internet kullanımını açıklamada sosyo-demografik faktörlerin ve teknolojiye yönelik tutumun kilit önyargılar olduğunu öne sürmektedir. Daha spesifik olarak model, standart demografik bilgileri (eğitim, gelir, cinsiyet, yaş ve ırk) ve günlük internet kullanımını öngören önemli faktörler olarak bilişim teknolojilerine olan tutumları göstermektedir. Ayrıca, internet bağlantısının türü (geniş bant veya çevirmeli ağ) günlük internet kullanımını da etkilediği için dijital vatandaşlığı etkileyen önemli faktörlerden birisi olarak kabul edilmiştir. Modelde son olarak, günlük internet kullanımının ve ağ yetkinliğinin ideal bir vatandaşlık yeterliliğini sağlamada önemli olduğunu göstermektedir. Özetle modele göre, etkili internet kullanımı, bireylerin çeşitli yetkinliklerini geliştirmektedir.

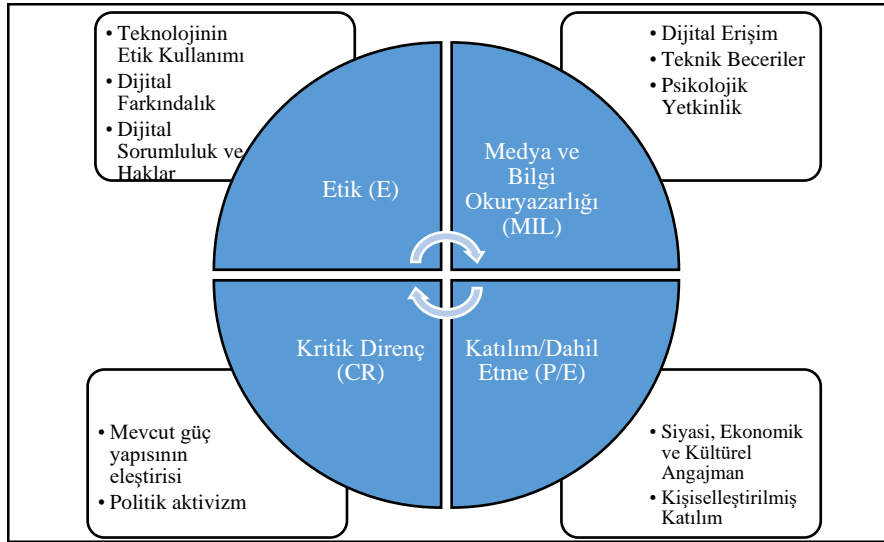

Şekil 2. Dijital Vatandaşlık Modeli

Kaynak: Buente, 2011: 43

Choi (2016) ise dijital vatandaşlık kavramını 4 boyut dâhilinde temellendirmiştir: Dijital Etik, Medya ve Bilgi Okuryazarlığı, Katılım ve Kritik Direnç. Bu boyutlardan dijital etik, çevrimiçi ortamda etik ve sorumlu davranışlarda bulunmayı (Ribble, 2004: 7); dijital teknolojilerden kaynaklanan politik, sosyal ve kültürel sorunların farkındalığı (Winn, 2012) ve kişisel bilgilerin korunması, siber zorbalığın önlenmesi gibi dijital haklar ve sorumlulukları (Ohler, 2012) içermektedir. Medya ve bilgi okuryazarlığı; bilgi ihtiyacını anlamayı, bilgiye erişmeyi, bilgiyi değerlendirmeyi, sentezlemeyi ve çevrimiçi iletişimi bilmeyi ifade etmektedir (Moeller vd., 2011: 32). Katılım; politik, sosyo-ekonomik ve kültürel katılım da dâhil olmak

üzere farklı çevrimiçi etkileşim türlerini ifade etmektedir. Kritik direnç ise katılım boyutuna göre daha sert ve radikal bakış açılarını ifade etmektedir. Örneğin katılım; çevrimiçi etkinliklere katılıp çevrimiçi dilekçe/talep belgelerini imzalamak veya Facebook'ta "beğen" düğmesine tıklamak gibi bir faaliyete yasal katılım seçeneklerini ifade ederken, kritik direnç; daha yaratıcı, yenilikçi, doğrusal ve hiyerarşik olmayan katılım şekillerini içerir ve potansiyel olarak daha derin bir dijital etkileşimi sağlar (Choi, 2016: 581).

Şekil 3. Dijital Vatandaşlığın Dört Boyutu

Kaynak: Choi 2016: 584

Bu 3 farklı teorik temel incelendiğinde; modellerin teknoloji okuryazarlığı, etik sorumluluklar ve çevrimiçi sosyallik boyutları bağlamında ortak noktada birleştiği söylenebilir.

2.3. Dijital Vatandaşlık Algısına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Dijital vatandaşlık algısı ile ilgili çalışmaların, ölçek geliştirme çabaları (Choi vd., 2017; İşman ve Güngören, 2014), ölçeğin bireylere uygulanması (Takavarasha vd., 2018; Zahrani, 2015) ve çatı model oluşturma (Kim ve Choi, 2018) şeklinde bölümlendirildiği görülmektedir. Literatürde ilköğretim öğrencileri ve öğretmenler üzerinde yapılan araştırmalar çoğunlukta üniversite öğrencileri ya da toplumun diğer kesimleri üzerinde yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan bu çalışmalar, özellikle öğrencilere dijital vatandaşlık becerilerinin kazandırılması hususunda bir çabanın olduğunu göstermektedir. Yeni nesil bireylerin bilgi çağında sahip olması gereken niteliklerin bir bütünü olarak karşımıza çıkan dijital vatandaşlık modelinin farklı açılardan ele alınması bu süreci hızlandıracaktır.

Ülkemizde, Nuhoglu Kibar ve Akkoyunlu (2014) tarafından gerçekleştirilen görsel okuryazarlık becerilerinin infografik kullanımı bağlamında değerlendirildiği, Eroğlu ve

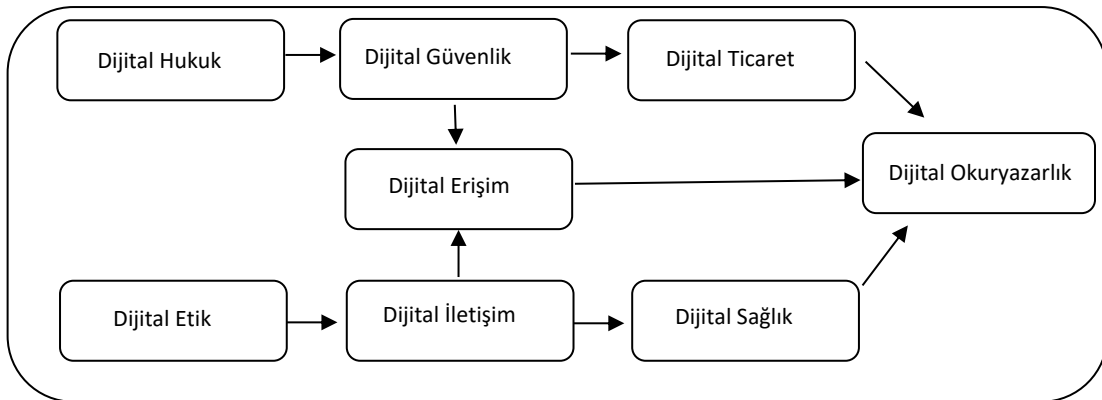
Çakmak (2014) tarafından gerçekleştirilen örgütsel okuryazarlığın örgütsel öğrenme bağlamında değerlendirildiği, Yılmaz ve Soylu (2014) tarafından gerçekleştirilen halk kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığındaki üstlendiği rolün irdelendiği çalışmalar, dijital vatandaşlık ve alt boyutları ile ilgili yapılan önemli çalışmalar arasında gösterilebilir.

Bunun yanında, UNESCO Eğitimde Bilgi Teknolojileri Enstitüsü tarafından periyodik olarak yayınlanan *Policy Brief* dergisinin Mayıs 2011 sayısında dijital okuryazarlığın yaşam becerisinin gelişimindeki önemi, öğretmen ve öğrencilerin bakış açısından dijital okuryazarlık temel yeterlilikleri, politika yapıcılarının bakış açısından eğitimde dijital okuryazarlığın durumu, dijital okuryazarlık seviyesinin değerlendirilmesi gibi konularda güncel açıklamalara ve görüşlere yer verilmiştir (UNESCO, 2011).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Çalışma kapsamında araştırma modeli oluşturulurken, birbirlerini mantıksal olarak “yüksek korelasyon” ile etkileyebilecek faktörler arasında tahmini ilişki kurulmuştur. Araştırmada, bu bağlamda oluşturulan hipotezler sınanacaktır. Dijital hukukun dijital güvenliği; dijital güvenliğin dijital ticareti; dijital etiğin dijital iletişimi; dijital iletişimin dijital sağlığı etkileyebileceği düşünülmüştür. Bunun dışında, modelde merkezi bir konumda yer alan dijital erişimin, dijital güvenlik ve dijital iletişim tarafından etkilenebileceği üzerinde durulmuştur. Modelin sabit değişkeni olan dijital okuryazarlığın ise dijital ticaret ve dijital sağlık tarafından etkilenebileceği varsayılmıştır. Son olarak dijital erişimin dijital okuryazarlığı direkt etkileyeceği öngörülmüştür.

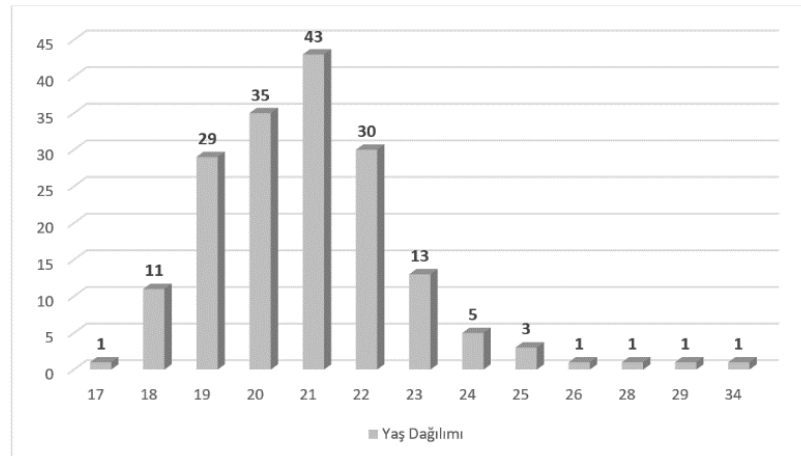
Şekil 4. Araştırma Modeli

Araştırma modeli neticesinde 7 hipotez belirlenmiştir. Belirlenen hipotezler şunlardır: Dijital hukuk, dijital güvenlik üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir; dijital güvenlik, dijital ticaret

üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir; dijital etik, dijital iletişim üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir; dijital iletişim, dijital sağlık üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir; dijital ticaret ve dijital sağlık, dijital okuryazarlık üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir; dijital iletişim ve dijital güvenlik, dijital erişim üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir; dijital erişim, dijital okuryazarlık üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

3.2. Evren ve Örneklem

Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü öğrencilerinin çalışma evreni olarak seçilmesindeki en büyük etken, geleceğin bilgi ve belge yöneticileri olarak, dijitalleşen dünyaya uyum sağlamaları gerektiği ve teknoloji kullanımını benimseyerek, işlerini dijital bir vatandaşın sahip olduğu özellikler bağlamında profesyonel olarak yapabilmelerini sağlamaktır. Bu özellikler, bölüm mezunlarının yeterli birer bilgi profesyoneli olup olamayacakları konusunda bir fikir verecektir. Ankete katılanların yaş, cinsiyet ve sahip oldukları dijital cihaz türlerinin tespit edildiği demografik bilgiler bölümünde üç soru bulunmaktadır. Ankete eksiksiz olarak geri dönüş sağlayan 174 öğrencinin cevapları analiz edildiğinde; öğrencilerin 120'si kadın (%69) ve 54'ü erkek (%31) ve tüm öğrencilerin akıllı cep telefonuna sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca 124 (% 71,3) öğrencinin bilgisayarını, 10 (%5,7) öğrencinin oyun konsolu ve 45 (%25,9) öğrencinin de tableti vardır. Araştırmaya katılan öğrencilerden en küçük yaş 17 iken en yüksek yaş 34 olarak tespit edilmiş ve yaş ortalaması 20,92 olarak belirlenmiştir. Şekil 5'e göre ankete katılanların çoğunlukla 18-23 yaş aralığında olduğu görülmüştür.

Şekil 5. Yaş Dağılımları

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında, Ribble'nin (2011) dijital vatandaşlık ölçeğinde bulunan 9 faktöre (dijital okuryazarlık, dijital ticaret, dijital etik, dijital iletişim, dijital erişim, dijital sağlık, dijital

güvenlik, dijital hukuk, dijital hak ve sorumluluklar) ilişkin Türkçe'ye uyarlanan ifadeler, 5'li likert ölçeğe (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Ne Katılıyorum ne Katılmıyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) sahiptir. Anket, ön analiz kapsamında alanında uzman akademisyenlere gönderilmiş ve dijital hak ve sorumluluklar faktörünün diğer faktörlerle ortak bir içeriğe sahip olması ve anketi dolduran katılımcılarda karışıklık oluşturduğu gözlemlendiği için faktör analizinden çıkartılmıştır. Ayrıca, dijital vatandaşlık faktöründen “İnternette haber sitelerinde, bloglarda veya sosyal ağlarda (Facebook, Instagram, Twitter vb.) yapılan paylaşımlara yorum yapıyorum” ve “Fikirlerimi ifade etmek, yeni şeyler öğrenmek ve uzman olduğum konularda bilgi/düşünce paylaşmak için dijital iletişimi (interneti) kullanmaktayım” ifadeleri; dijital erişim faktöründen “Farklı ihtiyaçlarımı karşılamak için çeşitli cihaz ve yazılımları kullanmaktan çekinmiyorum” ifadesi; dijital etik faktöründen de “Bazen, rahatsız edici bir dili (üslubu), gizliliği garanti eden çevrimiçi alanlarda kullanabilirim” ve “Özellikle sosyal ağ platformlarında tanıdığım kişilerin resimlerini veya videolarını, izinleri olmadan başkalarına göndermem” ifadeleri; ilgili faktörlere yeteri kadar yüklenmediği ve gerekli olan korelasyonu sağlamaması nedeniyle çalışmadan çıkarılmıştır. Uyarlanan anketin son hali, 267 öğrenciye gönderilmiş ve ankete cevap veren 174 öğrenci ile analizlere devam edilmiştir.

3.4. Güvenirlik ve Geçerlik Analizleri

Araştırma modeli temelinde oluşturulan ölçeğin güvenirlik ve geçerlikleri, Cronbach Alpha analizine tabi tutularak analiz edilmiştir. Tablo 1'den de görüleceği üzere Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,898 olarak hesaplanmıştır. Bu katsayının özellikle ifade sayısı az olan faktörlerde 0,60 seviyesinin üzerinde olması beklenmektedir (Hair vd., 2006). Elde edilen bu değer ölçeğin genel anlamda güvenilir olduğunu göstermektedir. Ancak faktör bazlı güvenirlik testi yapıldığında bazı faktörlerin (dijital hukuk, dijital erişim, dijital güvenlik) olması gerekenden daha düşük katsayıya sahip olduğu görülmüştür. Bu durumun örneklem sayısının azlığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sosyal bilimlerde özellikle anket çalışmalarında bu katsayılar yüksek örneklem sayısı ile normal değerlere ölçümlenebilir.

Tablo 1. Faktörlerin Güvenirlik ve Geçerliği

Faktör	Cronbach Alpha Değeri	Madde Sayısı
Dijital Okuryazarlık	,660	6
Dijital İletişim	,768	6
Dijital Ticaret	,734	5
Dijital Etik	,783	4
Dijital Güvenlik	,599	4
Dijital Hukuk	,497	4
Dijital Erişim	,583	2
Dijital Sağlık	,740	2
Ölçek Cronbach Alpha Değeri	Standartlaştırılmış Cronbach Alpha Değeri	Toplam Madde Sayısı
,898	,908	33

3.5. Faktör Analizi

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik ölçümü, örneklem büyüklüğü açısından faktör analizi için veri yapısının uygunluğunu test etmeye yönelik olarak kullanılır. Bu değerin yüksek olması, ölçekteki her bir değişkenin diğer değişkenler tarafından iyi derecede tahmin edilebileceği anlamına gelir. Ayrıca değerin 0,05'den düşük olması halinde faktör analizine devam edilmemesi önerilmektedir (Çokluk vd., 2012: 207). Tablo 2'ye göre çalışmaya ait KMO örneklem yeterliliği ölçüm sonucu 0,860 değerini almıştır. Bu değere göre analizlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirileceği söylenebilir. Ayrıca, verilere parametrik testlerin uygulanması adına, ölçümlerin normal bir dağılım göstermesi gerekmektedir. Bu yüzden verilerin normal dağılıp dağılmadığını anlamak için Bartlett Küresellik Testi uygulanmıştır. Tablo 2'den görüleceği üzere tahmini ki kare değeri (1918,055; $p < 0,01$) anlamlı olduğundan, ana kütle içindeki değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ve verilerin normal dağıldığı söylenebilir.

Tablo 2. KMO ve Bartlett Değerleri

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçümü	,860	
Tahmini Ki Kare Değeri	1918,055	
Bartlett Küresellik Testi	Serbestlik Derecesi	,406
	Anlamlılık	,000

Tablo 3. Faktör Yükleri

İfade	Dijital Okuryazarlık	Dijital İletişim	Dijital Ticaret	Dijital Etik	Dijital Güvenlik	Dijital Hukuk	Dijital Erişim	Dijital Sağlık
Dijital Okuryazarlık_5	.747							
Dijital Okuryazarlık_1	.626							
Dijital Okuryazarlık_3	.610							
Dijital Okuryazarlık_8	.529							
Dijital Okuryazarlık_4	.470							
Dijital Okuryazarlık_7	.444							
Dijital İletişim_6		.780						
Dijital İletişim_5		.642						
Dijital İletişim_4		.619						
Dijital İletişim_2		.607						
Dijital İletişim_1		.499						
Dijital İletişim_3		.427						
Dijital Ticaret_5			.759					
Dijital Ticaret_2			.718					
Dijital Ticaret_3			.711					
Dijital Ticaret_1			.629					
Dijital Ticaret_4			.463					
Dijital Etik_1				.730				
Dijital Etik_2				.721				
Dijital Etik_5				.682				
Dijital Etik_3				.622				
Dijital Güvenlik_1					.774			
Dijital Güvenlik_4					.771			
Dijital Güvenlik_3					.591			
Dijital Güvenlik_2					.525			
Dijital Hukuk_2						.767		
Dijital Hukuk_1						.640		
Dijital Hukuk_4						.643		
Dijital Hukuk_3						.431		
Dijital Erişim_2							.740	
Dijital Erişim_1							.550	
Dijital Sağlık_2								.841
Dijital Sağlık_1								.809
Varyans								
Açıklanma Oranı	63.246	11.121	10.090	9.562	8.625	7.879	6.771	4.569
Öz Değerler (Eigenvalues)	8.119	2.544	1.935	1.370	1.191	1.145	1.068	.970

Belirlenen 8 faktör üzerinde 33 ifadeye verilmiş cevaplardan yararlanılarak; faktör yükleri Varimax rotasyonunda ve temel bileşenler (principal components) metodu kullanılarak

analiz edilmiştir. Faktör analizinde örneklem sayısı arttıkça anlamlı kabul edilebilecek yük değeri düşecektir. Örneğin 350 kişilik bir örnekleme 0,3 üzeri yükler anlamlı kabul edilebilirken, örneklem sayısı 200'e düştüğünde bu rakam 0,4'e, 120 civarında 0,5'e ve 85'e düştüğünde ise 0,6'ya çıkar. 50 örneklem için kabul edilebilecek değer 0,75'dir (Yaşlıoğlu, 2017: 78). Bu durumda çalışmada 174 örneklem olduğu düşünüldüğünde 0,4-0,5 değerleri kabul edilebilir olarak görülmektedir. Tablo 3'e göre de sonuç olarak, faktör yüklerinin kabul edilebilir şekilde dağıldığı söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre toplam varyansın açıklanma oranı %63.24 olarak görülmektedir. Yaşlıoğlu'na göre (2017: 77) toplam varyans üzerinden açıklanabilen varyans oranının %50'yi geçiyor olması gerekmektedir. Eğer %50'nin altında bir oran ile açıklama gücü bulunursa, örneklemin temsil yeteneğinden söz edilemez. Bu durumda varyans açıklama oranının yeterli olduğu söylenebilir. Özdeğerlere bakıldığında ise dijital sağlık faktörünün 0,97'de kaldığı görülmektedir. Fakat bu oran 1'e çok yakın olduğundan, faktör analizinde hesaplama dâhil edilmiştir.

4. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

Verilerin istatistiki analizleri için SPSS v.22 programı kullanılmıştır. Araştırma modeli bağlamında oluşturulan yedi adet hipotezi sınamak için basit ve çoklu doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır.

4.1. Regresyon Analizi Sonuçları

Tablo 4'te öğrencilerin dijital vatandaşlık seviyelerini ölçmek için oluşturulan modelin hipotez testi sonuçları görülmektedir. Dijital hukuk faktörünün dijital güvenlik faktörünü etkilediği varsayılan H_1 ; anlamlı ($F=27,843$, $t=11,480$, $p<0,01$) ve pozitif yönlü olarak hesaplanmış ve hipotez kabul edilmiştir. Ayrıca dijital hukuk faktörünün, dijital güvenlik faktörünün %13,9'unu açıklayabilme gücüne sahip olduğu görülmektedir. Her ne kadar açıklama oranı nispeten düşük de olsa, etkinin pozitif yönlü olması nedeniyle daha yüksek sayıdaki örneklem gruplarında daha fazla oranda açıklanabileceği söylenebilir.

Aynı şekilde dijital güvenlik faktörü de dijital ticaret faktörünü anlamlı ve pozitif yönde etkilemiştir ($F=15,737$, $t= 8,045$, $p<0,01$). Böylece H_2 kabul edilmiştir. Burada bağımlı değişkenin bağımsız değişkeni açıklama oranı %8,2'de kalmış olarak görülmekte olup ve bunun nedeni olarak örneklem sayısının azlığı gösterilebilir. Dijital etik faktörünün dijital iletişim faktörü üzerinde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu varsayan H_3 'de iyi sayılabilecek bir açıklama oranı ile (%31,2) kabul edilmiştir ($F=78,058$, $t= 8,619$, $p<0,01$). Dijital iletişim

faktörünün dijital sağlık faktörü üzerinde olumlu ve anlamlı bir etki olduğunu varsayan H₄, düşük bir açıklama yüzdesi ile (%11,7) kabul edilmiştir (F=22,872, t= 10,800, p<0,01).

Tablo 4. Hipotez Testleri Sonuçları

Hipotez	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	R ²	β	F	t	Anlamlılık (p)	VIF Değeri	Sonuç
H ₁	Dijital Hukuk	Dijital Güvenlik	,139	,373	27,843	11,480	0,000	-	KABUL
H ₂	Dijital Güvenlik	Dijital Ticaret	,082	,286	15,373	8,045	0,000	-	KABUL
H ₃	Dijital Etik	Dijital İletişim	,312	,559	78,058	8,619	0,000	-	KABUL
H ₄	Dijital İletişim	Dijital Sağlık	,117	,343	22,872	10,800	0,000	-	KABUL
H ₅	Dijital Ticaret	Dijital Okuryazarlık	,341	,553	45,805	8,650	0,000	1,073	KABUL
	Dijital Sağlık			,108		1,695	0,092	1,073	
H ₆	Dijital İletişim	Dijital Erişim	,295	,279	37,237	4,072	0,000	1,155	KABUL
	Dijital Güvenlik			,383		5,585	0,000	1,155	
H ₇	Dijital Erişim	Dijital Okuryazarlık	,078	,280	14,617	3,823	0,000	-	KABUL

H₅ ve H₆ ise çoklu doğrusal regresyon analizine tabi tutulmuştur. Bu analizin yapılmasındaki en önemli amaç, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin ayrı olarak ölçülmesidir. Ancak bu analizin yapılması için bağımsız değişkenler arasında doğrusal veya doğrusala yakın bir korelasyonun (çoklu doğrusallık) olmaması gerekmektedir. Eğer böyle bir durum varsa, regresyon analizinin sağlıklı sonuçlar vermesi beklenemez. Bu durumu gözlemlemek için de analiz sonucunda elde edilen VIF (Variance Inflation Factor) değerlerine bakmak gerekmektedir. VIF değerinin 4 veya 10’u geçmesi, çoklu doğrusallık sorunun varlığına işaret etmektedir (O’Brien 2007: 674). Çalışma kapsamında yapılan analizde, her iki bağımsız değişkene ait VIF değerleri kabul edilen sınırın oldukça altına kalmıştır (VIF_{H5}=1,173, VIF_{H6}=1,155). Bu sonuçlar, regresyon analizinde bağımsız değişkenler arası çoklu doğrusallığın olmadığını göstermektedir. Bu adımdan sonra analizin yorumlanmasına geçilebilir.

Dijital ticaret ve dijital sağlık bağımsız değişkenlerinin dijital okuryazarlığı pozitif ve anlamlı yönde etkilediğini varsayan H₅ hipotezinde dijital ticaret, dijital okuryazarlığı anlamlı ve pozitif yönlü olarak etkilerken (F=45,805, t=8,650, p<0,01); dijital sağlık faktörünün dijital okuryazarlığı etkilemediği görülmüştür (F=45,805, t=1,695, p>0,01). Her iki bağımsız değişkenin, dijital okuryazarlığı açıklama gücü %34,1 olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenlerden dijital sağlık, dijital okuryazarlık üzerinde anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı için (p=0,092) regresyon analizi, “stepwise (kademeli) metodu” ile tekrarlanmıştır. Wang ve Chen’e göre (2016: 61) “Stepwise” (Kademeli) regresyon metodu, modeli aşama aşama hesaplayıp, en ideal bir regresyona ulaşıncaya kadar, yalnızca istatistiksel bir öneme sahip olan bir yordayıcıyı modele eklemeyi veya modelden çıkarmayı amaçlamaktadır. Yapılan analiz sonucunda tek bir regresyon modeli elde edilmiştir. Tablo 5’den de görüleceği üzere; iki aşamalı bir analiz sonucunda bağımsız değişkenlerden dijital sağlık, önemli bir yordayıcı olarak

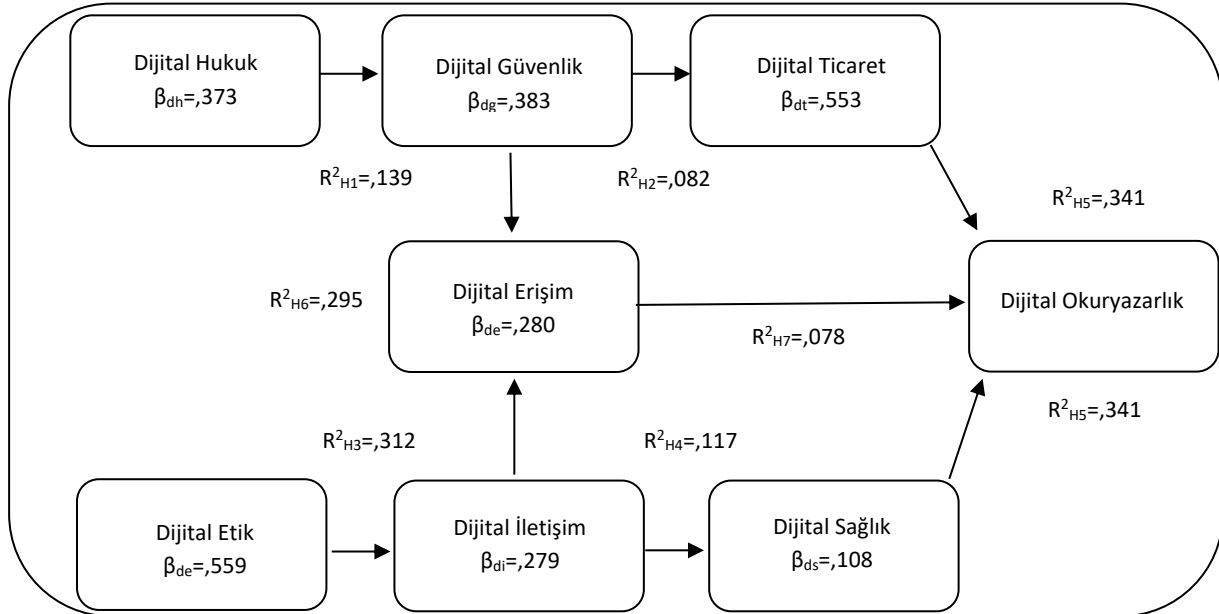
görülmemiş ve analizden otomatik olarak çıkarılmıştır. Dijital ticaret bağımsız değişkeninin elde edilen yeni değerleri ile dijital okuryazarlık üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğunu doğrulamaktadır ($F=87,782$, $t=9,369$, $p<0,01$).

Tablo 5. Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Hipotez	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	R ²	β	F	t	p	VIF Değeri	Çıkarılan Değişken
H ₅	Dijital Ticaret	Dijital Okuryazarlık	,334	,581	87,782	9,369	0,000	1,000	Dijital Sağlık

H₆ ise dijital iletişim ve dijital güvenlik bağımsız değişkenlerinin, dijital erişim bağımlı değişkenini anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini varsaymaktadır. Yapılan analiz sonucunda hem dijital iletişim bağımsız değişkeninin ($F=37,237$, $t=4,072$, $p<0,01$) hem de dijital güvenliğin ($F=37,237$, $t=5,585$, $p<0,01$), dijital erişim bağımlı değişkenini olumlu ve pozitif yönlü olarak etkilediği görülmüştür. Her iki bağımsız değişkenin de birbirleri arasında çoklu doğrusallık ilişkisine sahip olmadığı ($VIF=1,155$) belirlenmiş ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücü %29,5 olmuştur. Bu durumda hipotez kabul edilmiştir.

Son olarak H₇, dijital erişimin dijital okuryazarlık üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu varsaymaktadır. Yapılan analiz sonucuna göre H₇ doğrulanmıştır ($F=14,617$, $t=3,823$, $p<0,01$).

Şekil 6. Dijital Vatandaşlık Araştırma Modeli ve Analiz Sonuçları

Şekil 6’da ise araştırma modeli üzerinde hipotezlerin β katsayıları ve R^2 değerleri görülmektedir. Modelin bağımlı değişkeni dijital okuryazarlık olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer 7 faktör de bağımsız değişkendir. Sonuç olarak H_1 , H_2 , H_3 , H_4 , H_6 ve H_7 ; $p < 0,01$ anlamlılık seviyesinde modeli pozitif olarak tahmin edebildiği görülmüştür. H_5 ’te ise dijital ticaret, dijital okuryazarlığı pozitif yönlü tahmin edebilirken, dijital sağlığın dijital okuryazarlık üzerinde herhangi bir etkisi tespit edilememiştir.

5. SONUÇ

Bu çalışma, Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerinin dijital vatandaşlık algılarını ölçmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla Ribble tarafından önerilen 9 faktörlü dijital vatandaşlık modeli bağlamında oluşturulan anket, Türkçe’ye uyarlanmış ve 267 öğrenciye gönderilmiştir. 174 öğrenciden toplanan veriler ile çeşitli analizler yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda 8 faktör belirlenmiş, belirlenen bu faktörlerin yükleri ,427- ,841 arasında değişiklik göstermiştir. Faktörlere yüklenen değerlerin minimum değerinin belirlenmesine yönelik olarak Tabachnick ve Fidell (2001: 199) ,30 ve üzeri değerlerin kabul edilebileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda faktör yüklerinin yeterli olduğu ifade edilebilir. Ölçeğin güvenilirliği ve geçerliği için yapılan analizlerde ise Cronbach Alpha değeri 0,898 ve KMO değeri de 0,860 olarak bulunmuş ve verilerin normal dağıldığı Bartlett Küresellik Testi ile doğrulanmıştır ($p < 0,01$). Faktörlerin güvenilirlikleri ise çoğunlukla ortalama üzeri kalmış; fakat 3 faktör, yeteri kadar örneklem yeterliliğine sahip olunmadığı için literatürde kabul edilen sınır değerlerinin altında kalmıştır. Daha sonraki çalışmalarda yüksek örneklem seviyelerinde bu değerlerin yükselmesi beklenmektedir. Araştırma modeli kapsamında belirlenen 7 hipotezden 5’i basit doğrusal regresyon, 2’si de çoklu doğrusal regresyon analizi ile test edilmiştir. Test sonucunda, araştırma modeli bağlamında oluşturulan hipotezlerin tamamı kabul edilmiştir. Ancak, 5 numaralı hipotezin sınanması sonucu dijital sağlık faktörünün dijital okuryazarlık faktörü üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmüş ve bu hipotez özelinde kademeli regresyon analizi (stepwise) yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda dijital sağlık faktörü analizden çıkarılmış ve hipotez doğrulanmıştır. Analiz sonucunda dijital sağlık faktörü etken olmaktan çıkarılarak tek modellenen bir regresyon elde edilmiştir. Başka bir deyişle, ankete katılanların, dijital vatandaşlık faktörlerinden dijital sağlığı önemsemedikleri görülmüştür. Özetle; öğrenciler; dijital vatandaşlığın gereklerinden olan dijital okuryazarlık, dijital ticaret, dijital etik, dijital iletişim, dijital erişim, dijital güvenlik ve dijital hukuk kavramlarını benimsemiş, fakat dijital sağlık faktörünü dikkate almadıkları görülmüştür. Literatürde yapılan bazı çalışmalarda da benzer şekilde dijital güvenlik faktörünün dikkate alınmadığı

(Takavarasha vd., 2018) görülmüştür. Choi vd. (2018) ise öğretmenlerin dijital iletişim ve dijital okuryazarlık seviyelerinin çok yüksek olduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca Zahrani (2015), dijital okuryazarlık ve dijital etik faktörünün dijital vatandaşlık algısında son derece önemli olduğunu bulmuştur.

Bölüm öğrencilerinin, geleceğin bilgi profesyonelleri veya yöneticileri olacağı düşünüldüğünde, dijital vatandaşlığın temel boyutlarını anlamlandırıp benimsemeleri önem arz etmektedir. Bu özelliklerin uygun ve sorumlu kullanımında, özellikle bilgiye erişim süreçlerinde ve bilgiden yararlanma seviyelerine olumlu bir etki yapacağı düşünülmektedir. Bunun yanında, Bilgi ve Belge Yönetimi programlarının bulunduğu üniversitelerde dijital vatandaşlığı destekleyici daha fazla dersin müfredata eklenmesi, bu özelliklerin geliştirilmesi bağlamında gerekli görülmekte ve önerilmektedir. Dijital vatandaşlığın her bir boyutunun bilinçli bir şekilde dikkate alınması, gitgide dijitalleşen dünyaya uyum sağlanmasına yardımcı olacaktır. Gelecek çalışmalarda, farklı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin karşılaştırmalı bir dijital vatandaşlık analizi yapılabilir.

KAYNAKÇA

Bilgiç, H. G., Duman, D. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Dijital Yerlilerin Özellikleri ve Çevrimiçi Ortamların Tasarlanmasındaki Etkileri, 13. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, İnönü Üniversitesi, 257-263.

Bochsler, D. (2010). Can Internet Voting Increase Political Participation? 16.02.2019 tarihinde <https://www.eui.eu/Projects/EUDO-PublicOpinion/Documents/bochsler-voteeui2010.pdf> adresinden erişildi.

Buente, W. (2011). Modeling Citizenship Offline and Online: Internet Use, Information and Political Action During the 2008 Election Campaign (Doktora Tezi). ProQuest Dissertations and Theses Veritabanı (Erişim Numarası: 914225447) 22.03.2019 tarihinde <https://proxy.sakarya.deep-knowledge.net/MuseSessionID=021155n7c/MuseProtocol=https/MuseHost=search.proquest.com/MusePath/pqdglobal/docview/914225447/3A71615980004135PQ/1?accountid=13654> adresinden erişildi.

Business Wire. (1999). Arizona Democratic Party Selects Votation.com to Hold World's First Legally-Binding Public Election. 11.02.2019 tarihinde <https://www.thefreelibrary.com/Arizona+Democratic+Party+Selects+Votation.com+to+Hold+World's+First...-a058272337> adresinden erişildi.

Choi, M. (2016). A Concept Analysis of Digital Citizenship for Democratic Citizenship Education in the Internet Age. *Theory and Research in Social Education*, 44(4), 565-607.

Choi, M., Glassman, M. ve Cristol, D. (2017). What It Means to be a Citizen in the Internet Age: Development of a Reliable and Valid Digital Citizenship Scale. *Computers&Education*, 107, 100-112.

Choi, M., Cristol, D. ve Gimber, B. (2018). Teachers as Digital Citizens: The Influence of Individual Backgrounds, Internet Use and Psychological Characteristics on Teachers' Levels of Digital Citizenship. *Computers&Education*, 121, 143-161.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları*, Pegem Akademi Yayıncılık: Ankara.

Eid, M. ve Ward, S. (2009). Ethics, New Media and Social Networks. *Global Media Journal*, 2(1), 1-4.

Eroğlu, Ş. ve Çakmak, T. (2014). Evaluation of Organizational Literacy in Context of Organizational Learning: A Literature Review. Serap K., Sonja S., Esther, G., Diane M. and Ralph C. (Eds.). *Information Literacy Lifelong Learning and Digital Citizenship, 2nd European Conference, ECIL, 20-23 October 2014, Dubrovnik, Croatia* içinde, (s. 540-549).Springer International Publishing, Switzerland.

Germann, M. ve Serdült, U. (2017). Internet Voting and Turnout: Evidence from Switzerland. *Electoral Studies*, 47, 1-12.

Hair, J. F., Black, B., Babin, B., Anderson, R. E. ve Burke, R. L. T. (2006). *Multivariate Data Analysis*. Pearson Prentice Hall: New Jersey.

Hussein, M. M. ve Howard, P. N. (2013). What Best Explains Successful Protest Cascades? ICTs and the Fuzzy Causes of the Arab Spring. *International Studies Review*, 15, 48-66.

İşman, A. ve Güngören, Ö. C. (2014). Digital Citizenship. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 13(1), 73-77.

- Jensen, A. P. (2008). Beyond Mediatized Transmissions of Youth Culture: A Study in Digital Citizenship. *Youth Theatre Journal*, 22(1), 94-107.
- Kakırman Yıldız, A. (2012). Dijital Yerliler Gerçekten Yerli mi Yoksa Dijital Melez mi? *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(7), 819-833.
- Karabulut, B. (2015). Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 11-23.
- Kim, M. ve Choi, D. (2018). Development of Youth Digital Citizenship Scale and Implication for Educational Setting. *Educational Technology and Society*, 21(1), 155-171.
- Moeller, S., Joseph, A., Lau, J. ve Carbo, T. (2011). *Towards Media and Information Literacy Indicators*. UNESCO: Paris.
- Mossberger K., Tolbert, C. J. ve McNeal, R. S. (2008). *Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation*. The MIT Press: Cambridge.
- Nuhoğlu Kibar, P. ve Akkoyunlu, B. (2014). A New Approach to Equip Students with Visual Literacy Skills: Use of Infographics in Education. Serap K., Sonja S., Esther, G., Diane M. and Ralph C. (Eds.). *Information Literacy Lifelong Learning and Digital Citizenship, 2nd European Conference, ECIL, 20-23 October 2014, Dubrovnik, Croatia* içinde, (s. 456-465).Springer International Publishing, Switzerland.
- O'Brien, R. M. (2007). A Caution Regarding Rules of Thumb for Variance Inflation Factors. *Quality & Quantity*, 41, 673-690.
- Ohler, J. (2010). *Digital Community, Digital Citizen*. Corwin Press: Thousand Oaks.
- Ohler, J. (2012). Digital Citizenship Means Character Education for the Digital Age. *Education Digest: Essential Readings Condensed for Quick Review*, 77(8), 14-17.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Ribble, M. (2004). Digital Citizenship: Addressing Appropriate Technology Behavior. *Learning and Leading with Technology*, 32(1), 6-11.
- Ribble, M. (2011). *Digital Citizenship in Schools*. International Society for Technology in Education: Washington.
- Ribble, M. ve Bailey, G. D. (2006). Digital Citizenship at All Grade Levels. *Learning Connections*, March 2006, 26-33.
- Ribble, M., Bailey, G. D. ve Ross, T. W. (2004). Digital Citizenship: Addressing Appropriate Technology Behavior. *Learning&Leading with Technology*, 32(1), 7-12.
- Schuler, D. (2018). e-Democracy Won't Save Democracy, Democracy Will Save Democracy. *Communications of the ACM*, 61(8), 34-36.
- Soriani, A. (2018). From Media Education to Digital Citizenship: Origins, Perspectives and Policy Implementations in the School Systems Across Europe. *Journal of Theories and Research in Education*, 13(3), 85-122.

Tabachnick, B. ve Fidell, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics*. Allyn and Bacon: Boston.

Takavarasha, S., Cilliers, L. ve Chinyamurindi, W. (2018). Navigating the Unbeaten Track From Digital Literacy to Digital Citizenship: A Case of University Students in South Africa's Eastern Cape Province. *Reading and Writing*, 9(1), 1-15.

Thomas, S. N. (2018). Promoting Digital Citizenship in First-Year Students: Framing Information Literacy as a Tool to Help Peers. *College and Undergraduate Libraries*, 25(1), 52-64.

TÜİK. (t.y.). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 19.07.2019 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1028 adresinden erişildi.

UNESCO. (2011). Digital Literacy in Education. *Policy Brief*, May 2011, 1-12.

Wang, K. ve Chen Z. (2016). Stepwise Regression and All Possible Subsets Regression in Education. *Electronic International Journal of Education, Arts and Science*, 2, 60-81.

Winn, M. R. (2012). Promote Digital Citizenship Through School-Based Social Networking. *Learning and Leading with Technology*, 39(4), 10-13.

Yaşlıoğlu, M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

Yılmaz, B. ve Soylu, D. (2014). The Role of Public Libraries in Information Literacy in Turkey: A Study of a Provincial Public Library. Serap K., Sonja S., Esther, G., Diane M. and Ralph C. (Eds.). *Information Literacy Lifelong Learning and Digital Citizenship, 2nd European Conference, ECIL, 20-23 October 2014, Dubrovnik, Croatia* içinde, (s. 642-651).Springer International Publishing, Switzerland.

Zahrani, A. (2015). Toward Digital Citizenship: Examining Factors Affecting Participation and Involvement in the Internet Society Among Higher Education Students. *International Education Studies*, 8(12), 203-217.